

СОЦІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ТОРГІВЛІ

В.М. Білявський

Як відомо, прогрес суспільства визначається не тільки економічними, але і соціальними критеріями – рівнем матеріальної забезпеченості населення, ступенем доступності цін на товари і послуги, можливостями отримання освіти, медичної допомоги та інших благ, наявністю ресурсів для підтримки соціальної сфери в цілому. У країнах із розвинутою ринковою економікою великі торговельні підприємства самостійно покладають на себе фінансування програм страхування, медичного обслуговування, відпочинку співробітників та беруть на себе відповідальність за пенсії та житло персоналу й тощо.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що дослідження соціального управління, які здійснювалися, дуже різнобічні. Деякі автори, С.Д. Ільєнков, В.Н. Журавльов, Л.Л. Козлов [1] та В.С. Афанасьєв, М.В. Баглай і А.А. Беляєв [2] дослідили методологічні засади соціального управління, тоді як З.М. Макашова та І.О. Каліннікова [3] досліджували соціальне управління, як елемент складної системи управління економікою країни, а Р.В. Мартанус в монографії “Социальное управление: кадры и кадровая политика” [4] розглядав вид діяльності по формулюванню, формуванню та реалізації соціальної політики. Але питанню соціального управління в торгівлі приділена не належна увага. Тому завдання даної статті – визначення принципів, що є необхідними при побудові нової моделі цілеспрямованої соціальної політики та формулювання структури концепції удосконалення системи соціального управління в сфері торгівлі, а також, визначення ролі, яку відіграють місцеві ради у питаннях розвитку торгівлі.

В сучасних умовах не тільки теорія, але і практика свідчать про те, що один із пріоритетних напрямків управління полягає в проведенні цілеспрямованої соціальної політики. Відштовхуючись від напрацювань провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників [5-12], нами запропоновано будувати нову модель цілеспрямованої соціальної політики, виходячи з того, що:

- соціальні критерії є основними в оцінці можливостей та масштабів економічного зростання в середньо - та довгостроковій перспективі;

- широкі масштаби роздержавлення соціальної сфери та формування відповідного ринку послуг повинні супроводжуватися адекватними заходами у сфері розподілу, що припускають значне збільшення грошових доходів населення, особливо зайнятого в реальному секторі економіки;

- підвищення ролі інституту партнерства при виробленні й реалізації даної політики слід розуміти як необхідність взаємопов'язаного забезпечення соціальних гарантій на всіх рівнях (загальнодержавному, регіональному, галузевому та рівні окремих підприємств);

- конкретні механізми даної соціальної політики повинні розроблюватися, виходячи з реальних можливостей та інтересів різних соціальних прошарків суспільства.

Таким чином, необхідно зробити розмежування окремих категорій населення з погляду заходів соціального характеру.

Сформульована нами структура концепції удосконалення системи соціального управління в сфері торгівлі може бути зображена схематично (рис. 1), дана концепція включає в себе два взаємозв'язаних між собою блоки, а саме соціальні фактори та соціальні резерви.

Оскільки фінансові можливості дуже обмежені, при трансформуванні ринкової економіки потрібно спиратися на ті прошарки суспільства, зусилля яких можуть найбільшою мірою сприяти економічному зростанню, дати можливість задоволення їхніх інтересів не тільки після завершення даного процесу, але і при його здійсненні. При цьому підйом економіки поступово буде вирішувати проблему фінансування соціальних потреб і для інших соціальних груп. Однак, на наш погляд, дане посилення поки що не знаходить належного розвитку у відповідних нормативних документах і не слугує відправною точкою при виробленні основ державної соціальної політики.

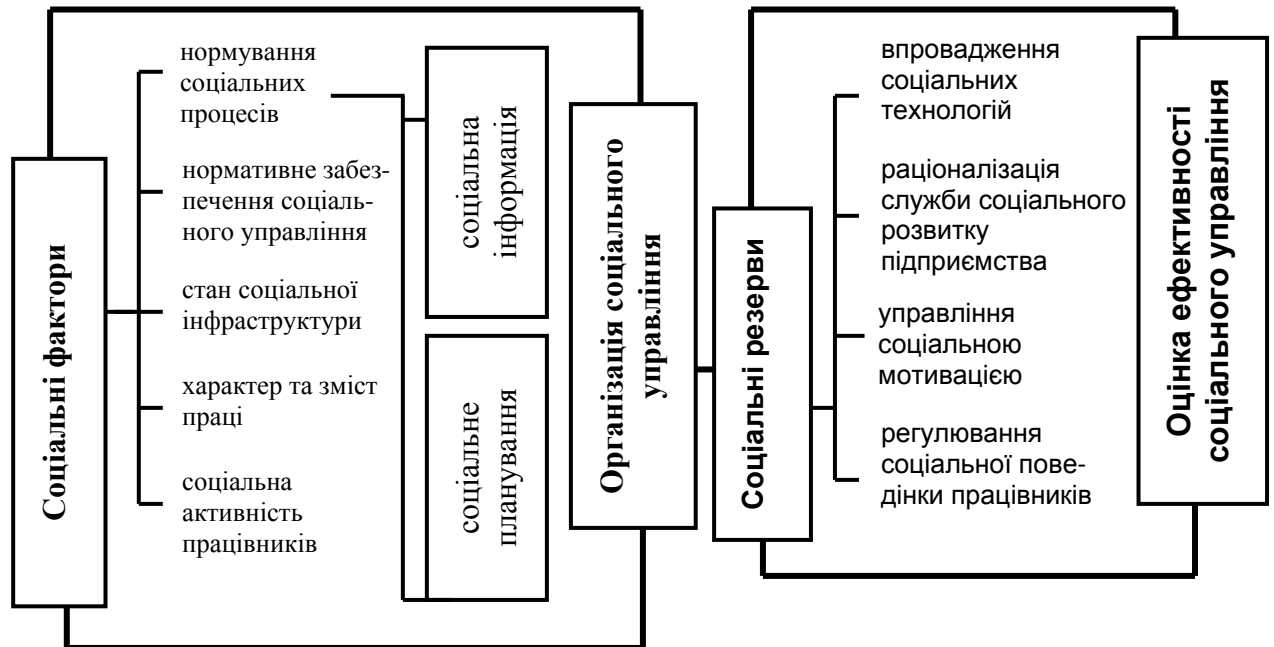

Рис. 1. Структура концепції удосконалення системи соціального управління в сфері торгівлі

Цей шлях найбільш перспективний. Хоча він і суперечить нашим уявленням про соціальну справедливість, але іншого, очевидно, не дано. Соціальний фактор лише тоді діє стимулююче, коли він управляємий, причому економічно. Тільки на такій основі можливі відчутні позитивні зміни. В іншому випадку негативні наслідки трансформування ринкової економіки (а вони переважно такі) постійно будуть перекривати її позитивні результати, і зводити нанівець її соціальну спрямованість. Підприємства, що перейшли на систему управління, орієнтовану на соціальну корисність, зобов'язані оцінювати свої рішення й дії відповідно до наслідків, що звідси випливають.

Для цього звичайно, не потрібні особливі заходи чи новий інструментарій. Вибір дії спирається на вже відому логіку раціональності. Інакше кажучи, підприємство повинне вибирати ті варіанти заходів, що забезпечують найбільший внесок у досягнення запланованих цілей. Хоча державна центральна влада на Україні лише в незначному ступені прямо залучена у виробництво й розподіл, завдання держави істотно ускладнилися в останні роки.

Якоюсь мірою це пояснюється тим, що вона регулює діяльність приватного сектора, наприклад, шляхом вироблення умов найму на роботу, контролю за умовами праці, регулювання діяльності по охороні навколишнього середовища, планування використання землі. А якоюсь мірою тим, що вона є органом, який обслуговує приватний сектор, наприклад, забезпечуючи формування робочої сили, надаючи консультації та безкоштовну допомогу. Дана тенденція обумовлена розмаїтістю суспільства, що поси-

люється, упровадженням нових продуктів та нового знання про старі продукти. Складність змін у суспільстві, можливості й недоліки нової технології, з одного боку, означають втручання держави в ті сфери, що раніше не регулювалися. А з іншого боку, держава повинна забезпечити створення системи послуг та інформації, що забезпечила б розвиток торгівлі навіть в умовах усе зростаючої конкуренції.

В посланні президента України до Верховної Ради “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки” [13], йдеться про те, що “необхідність зміцнення регулюючої функції держави пов’язана з потребою істотного посилення її впливу на розвиток соціальної сфери...” [13, с.10].

Держава не бере на себе завдання, що притаманні приватному сектору економіки, але в неї з’являються нові завдання внаслідок технологічного розвитку та розмаїтості, що посилюється, у суспільстві. Вважається, що держава повинна виконувати дані завдання, оскільки несе відповідальність за створення гідних умов господарювання.

У сфері відтворення соціального капіталу існує розмежування між державою та місцевими радами, з одного боку, і громадою, сім’єю та приватним меценатством – з іншої. Основний принцип, полягає у тому, що торгівля є приватною діяльністю, і державні органи влади не мають права порушувати умови конкурентоспроможності окремих підприємств за допомогою спеціальних ініціатив.

Традиційно, на Україні, регулювання сфери торгівлі здійснювалося державою. Місцеві ради відігравали більш пасивну роль, що головним чином полягає у виділенні й плануванні земельних ділянок для потреб торговельних підприємств, а також у створенні відповідної інфраструктури. Вони мають, таким чином, деякі регулюючі функції стосовно торгівлі. Однак, останнім часом відбулося зрушення акцентів, тому що місцеві ради стали також брати участь у більш дієвій торговельній політиці.

Нова, більш активна торговельна політика стала робити успіхи у зв'язку зі збільшенням інформаційної діяльності, а також діяльності по обслуговуванню приватних підприємств. Раніше місцеві ради тільки намагалися залучити нові підприємства за рахунок низьких цін на землю, а зараз вони забезпечують населення інформацією та рекламують діяльність місцевих торговельних підприємств, надають консультації тим підприємствам, які поліпшують послуги й інформацію для відповідних підприємств.

У питаннях торгівлі місцеві ради відіграють подвійну роль: 1) здійснюють контролювання питань, проблем, що стосуються приватних підприємств, а саме: дотримання будівельних норм, місцевих планів, деяких умов, що пов'язані зі здоров'ям персоналу на підприємствах, контролем за дотриманням законодавства у сфері захисту навколишнього середовища; 2) забезпечують контроль прав споживачів; 3) надають послуги підприємствам: наприклад, надають інформацію, забезпечують найм кваліфікованого персоналу, судові рішення на муніципальному рівні, вирішення питань, що зв'язані з фізичною інфраструктурою.

Трансформування ринкової економіки вимагає нових підходів до соціального управління, під останнім ми розуміємо цілеспрямований вплив на підприємство для упорядкування та розвитку його соціальної підсистеми. Цей вплив обумовлено системною природою підприємства, суспільним характером праці, необхідністю спілкування працівників у процесі праці, у процесі обміну продуктами матеріальної та духовної діяльності та має спрямованість на досягнення цільових орієнтирів функціонування, удосконалення та розвитку підприємства. Країни з розвинутою ринковою економікою, насамперед країни Західної Європи, мають сталі економічні й соціальні відносини та налагоджену систему соціального управління суспільством у цілому та підприємством зокрема. Їхній досвід надзвичайно важливий для України. Як відзначається у послання президента України до Верховної Ради [13], йдеться про те, що “вихід українсь-

кої економіки на траєкторію зростання ставить нас перед необхідністю не відкладної перебудови соціальної сфери і насамперед істотного підвищення добробуту людей, подолання глибокого падіння їхнього життєвого рівня внаслідок тривалої та глибокої економічної кризи” [13, с.27]. У широкому плані йдеться про спроможність держави використати для забезпечення відчутного перелому в задоволенні життєвих потреб населення нові економічні умови, результати стабілізації та зростання.

Узагальнюючи зазначимо, що у даній статті нами визначено принципи, що є необхідними при побудові нової моделі цілеспрямованої соціальної політики та сформульовано структуру концепції удосконалення системи соціального управління в сфері торгівлі, а також, визначено ролі, які відіграють місцеві ради у питаннях розвитку торгівлі.

Перспективним видається подальше дослідження у напрямку адаптації зарубіжної системи соціального управління в торгівлі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Социальный менеджмент: Учебник / С.Д. Ильенкова, В.Н. Журавлева, Л.Л. Козлова и др.; Под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 271 с.;
2. Социальный менеджмент: Учебник / В.С. Афанасьев, М.В. Баглай, А.А. Беляев и др.; Под ред. В.Д. Валового. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», Академия труда и социальных отношений, 1999. – 271 с.;
3. Макашева З.М. Социальный менеджмент: Учебник / Макашева З.М., Калининкова И.О. – М.: Юнити-дана, 2002. – 207 с.;
4. Мартанус Р.В. Социальное управление: кадры и кадровая политика. – Монография. – М.: Изд-во Московского университета, 1986. – 142 с.;
5. Социальная политика: Учеб. / [Алексеев Ю.П., д.э.н., доц., Берестова Л.И., к.э.н., Бобков В.Н., д.э.н., проф. и др.]; Рос. акад. гос. службы при президенте Рос. Федерации. – 2-е изд., стер. – М.: Экзамен, 2004. – 734 с.;
6. Овчарова Л.Ю. Социальная политика государства как фактор обеспечения устойчивого экономического развития: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.э.н.: Спец. 08.00.05 / Овчарова Л.В.; [Сев.-Кавк. акад. гос. службы]. – Ростов н/Д.: 2002. – 22 с.;
7. Быков С.В. Социальная политика государства: Учебное пособие: [Для студентов спец. «Гос. и регион. упр.» и «Гос. и муницип. упр.» дневной и заоч. форм обучения / Сергей Владимирович Быков]; М-во общ. и проф. образования РФ, Хабар. гос. акад. экономики и права. – Хабаровск: ХГАЭП, 1997. – 91 с.;
8. Гаврилова В.С. Социальная политика государства как фактор экономического развития: (На материалах Египта, Иордании, Саудовской Аравии): Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. экон. наук: (08.00.17) / АН СССР, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – М.: 1989. – 18 с.;
9. Социальная ответственность бизнеса: актуальная повестка / Под ред.: С.Е. Литовченко, М.И. Корсакова, – М.: Ассоциация менеджеров, 2003, – 208 с.;
10. Коновалова Л.Н., Корсаков М.И., Якимец В.Н.. Управление социальными программами компании / Под ред.: С.Е. Литовченко, – М.: Ассоциация менеджеров, 2003, – 148 с.;
11. Grootaert, C. Social Capital: The Missing Link, 1998. – 235 p.;
12. Schiff, M. Social Capital: Trade and Optimal Migration Policy, 1995. – 274 p.;
13. Послання президента України до Верховної Ради “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки”, документ за № n0001100-02 від 30.04.2002 р., <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.